

**გაბრიელ ჯაბუშანურის პოეზიის რამდენიმე
მითოლოგიური ასპექტი
(ვაჟა-ფშაველას პოეზიისა და ფშავ-ხევსურეთის
მითოლოგიის კვლევა)**

**Several Mythological Aspects
of Gabriel Jabushanuri's Poetry
(Following the Traces of Vazha-Pshavela's Poetry
and the Mythology of Pshav-Khevsureti)**

მანანა ქაჯაია

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
საქართველო, თბილისი

Manana Kajaia

Georgian Technical University
Georgia, Tbilisi

აბსტრაქტი

სტატიაში განხილულია ფშავ-ხევსურული პოეზიის გამორჩეული წარმომადგენლის – გაბრიელ ჯაბუშანურის (1914-1968) შემოქმედების მითოლოგიური ასპექტები. პოეტის ლექსები ინტერპრეტირდება როგორც მხატვრული ტექსტები, ასევე, ფშავ-ხევსურული კულტურისა და წინარეპრისტორიული რწმენის ორგანული გაგრძელება. ყურადღება გამახვილებულია იმ სიმბოლურ სტრუქტურებზე, რომლებიც მის პოეზიაში აქტუალურად ამჟღავნებს კოლექტიური ცნობიერების არქეტიპებს: ხატობა, მამისახლი, მზექალი, ლურჯა და სიტყვა, როგორც ზეზუნებრივი ძალა.

კვლევაში გამოყენებულია შედარებითი, აღწერითი და კრიტიკული ანალიზის მეთოდები, რომელთა საფუძველზეც გაანალიზებულია მითოლოგიური და რეალური დრო-სივრცის ერთმანეთთან მიმართება. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ვაჟა-ფშაველას პოეზიასთან არსებულ პარალელებს, რაც ჯაბუშანურის შემოქმედებას მის მემკვიდრეობით ტრადიციასთან აკავშირებს. ამავდროულად, ნაჩვენებია, რომ პოეტი ქმნის ახალ მითოსს, რომელიც ფშავ-ხევსურული კულტურის ცოცხალ რწმენებს თანამედროვე ლიტერატურულ კონტექსტში გადააქვს.

ნაშრომი ადასტურებს, რომ გაბრიელ ჯაბუშანურის პოეზია წარმოადგენს ქართულ მითოლოგიაში არსებული მითოსური ფენომენების მხატვრულ-ფილოსოფიური გააზრების ნაყოფს. მისი ლექსები ტრადიციულ ფოლკლორულ სამყაროსთან ერთად აღძრავს ეგზისტენციალურ განცდებს

და მკითხველს სთავაზობს ფშავ-ხევსურული მითოსის ახლებურ ინტერპრეტაციას.

საკვანძო სიტყვები: ფშავ-ხევსურეთი, ვაჟა-ფშაველა, გაბრიელ ჯაბუშანურის პოეზია, მითოლოგია.

ABSTRACT

The article examines the mythological aspects of the work of Gabriel Jabushanuri (1914–1968), an outstanding representative of Pshav-Khevsurian poetry. The poet's verses are interpreted both as literary texts and as an organic continuation of Pshav-Khevsurian culture and pre-Christian belief. Attention is focused on those symbolic structures that actively reveal, within his poetry, the archetypes of collective consciousness: the khatoba (icon festival), the mamisakhli („house-father“), Mzekali („Sun-woman“), Lurja (the mythic horse), and the word as a supernatural force.

The study employs methods of comparative, descriptive, and critical analysis, on the basis of which the relationship between mythological and real time-space is analyzed. Particular significance is attached to the parallels existing with Vazha-Pshavela's poetry, which connect Jabushanuri's work to the tradition he inherited. At the same time, it is shown that the poet creates a new mythos, one that carries the living beliefs of Pshav-Khevsurian culture over into a contemporary literary context.

The paper confirms that Gabriel Jabushanuri's poetry represents the fruit of an artistic-philosophical understanding of the mythic phenomena present in Georgian mythology. His verses, together with the traditional folkloric world, evoke existential experiences and offer the reader a fresh interpretation of Pshav-Khevsurian mythos.

Keywords: Pshav-Khevsureti, Vazha-Pshavela, the poetry of Gabriel Jabushanuri, mythology.

შესავალი

ნაშრომში საუბარია პოეტ გაბრიელ ჯაბუშანურზე (1914–1968), რომლის შემოქმედება როგორც მხატვრული მნიშვნელობით, ასევე ეთნოლოგიური და მითოლოგიური თვალსაზრისითაც წარმოადგენს ფასდაუდებელ მემკვიდრეობას, რომელიც, ვფიქრობთ, დღემდე შეუსწავლელია სათანადოდ და ღრმა გააზრებას საჭიროებს.

გაბრიელ ჯაბუშანურის პოეზია ფშავ-ხევსურეთის მთიან კულტურაში ფესვგადგმული არქეტიპების, რიტუალებისა და სულიერების შერწყმაა. მისი ლექსები არ არის მხოლოდ ლიტერატურული ქმნილებები, არამედ ფშავ-ხევსურთა ცოცხალი რწმენის სისტემის ფორმაა, რომელიც სიტყვაში, სიმბოლოსა და რიტუალში ცოცხლობს და ამით აგრძელებს იმ ტრადიციას, რომელსაც ვაჟა-ფშაველამ ჩაუყარა საფუძველი – რეალობის დემითოლოგიზაციას და მითების რეალობად ქცევას.

„ქართველმა ერმა ახალ დრომდე მოიტანა უძველესი მითური წარმოდგენებით აღბეჭდილი მსოფლშეგრძნება, რომელიც დღემდე ძალუმად ცნაურდება მის ენასა და ყოფაცხოვრებაში, ხელოვნებასა და ლიტერატურაში. და გასაკვირი არ არის, რომ სწორედ აქ, კურთხეული ფშავის თბილსა და პოხიერ მიწაზე, სადაც სასწაულებრივად ჯერ კიდევ იშმუშნებოდნენ წინარექრისტიანული იბერიის წარმართულ-მითოსური ფესვები, დაზადებულიყო პოეტი, რომლის დიონისურმა შთაგონებამ კვლავ მკვდრეთით აღადგინა მივიწყებული ღმერთები და გმირები, თანამედროვეთა მტკივნეული განცდით აღბეჭდილი ნიღბები ააფარა მათ სახეებს და თვალნათლივ დაგვანახა ტრაგიკული ხვედრის მქონე ადამიანის მარადიული სახე“ (ჩხენკელი 2009: 16).

ხევსურული ხალხური პოეზიის ტრადიციებსა და ვაჟას უკვდავ პოეზიას ნაზიარებმა ჯაბუშანურმა თანამედროვე მოდერნული ფორმა აირჩია და იგი, თავისი მრავალფეროვნებით, მშობლიური კუთხის ფოლკლორულ ტრადიციებს დაამყნო. ხევსურულ ფოლკლორულ ტრადიციებში უნდა ვიგულისხმოთ არა მხოლოდ ლექსის ფორმალური მხარე (თავისი მხატვრულ-წარმომსახველობითი საშუალებებით), არამედ შინაარსობლივი და მსოფლმხედველობრივი მომენტიც, წარმართული რწმენის გადმონაშთები და ეთნიკურ-გეოგრაფიული გარემო, რომლებიც, ერთად აღებული, ქმნიან ხევსურული ფოლკლორული ტრადიციების რთულ კომპლექსს. ეს კომპლექსი, უპირველეს ყოვლისა, პოეტის მეტაფორულ მეტყველებაში მჟღავნდება. ჯაბუშანურის მეტაფორული მეტყველება ახლებურია, საკუთარ ხილვათა ნაყოფი. ამ გარემოებას განსაკუთრებით უნდა გაესვას ხაზი, რადგან, ამ მხრივ, ჯაბუშანურს წინ უდგას განუწყვეტელი მეტაფორული მეტყველების საოცარი ჯადოქარი ვაჟა-ფშაველა და იგი მუდამ გრძნობს ჩარგლელი მოგვის სიახლოვეს (კალანდაძე 1977: 128-133).

აღნიშნული ნაშრომი მიზნად ისახავს მითოლოგიური ასპექტების გამოვლენას ჯაბუშანურის პოეზიაში, რამდენიმე ლექსის განხილვის საფუძველზე („მიძღვნა ხევსური მელექსეებისადმი“, „ხატობა მთაზე“, „მამისახლი“, „მშვიდობით“, „კიდევ მგზავრის მონოლოგი“).

კვლევის მეთოდები

საკითხის დამუშავებისას გამოყენებულია აღწერითი, შედარებითი კრიტიკული ანალიზის მეთოდები.

მსჯელობა

„ბაღლობიდანვე ლექსებით გავიზარდე, ხალხური ლექსებით... ლექსი, სალექსო ზომა ჩემთვის, როგორც უცხო რამ არასოდეს არსებობდა. მამაჩემი არხოტში განთქმული მოლექსე იყო, თვითონ არ თხზავდა, მაგრამ უამრავი ხალხური ლექსი იცოდა; დედაჩემი კი თვითონაც ამბობდა ლექსებს...“ (არაბული 1984) – ასე იხსენებდა არხოტიონი პოეტი თავის ბავშვობას, იმ გარემოს, რომელმაც ჯერ კიდევ პატარას შეაყვარა ქართული პოეზია და აზიარა ფშავ-ხევსურული ლექსის მისტიკას. ჯერ კიდევ 13 წლის ასაკში ბეჭდავდა ლექსებს, კრებდა და იწერდა ხალხური შემოქმედების შედეგებს. ფიქრით მუდამ თავის ხევსურეთთან იყო (არაბული 1974).

ლექსში „მიძღვნა ხევსური მელექსეებისადმი“ (ჯაბუშანური 2020: 83) გაბრიელ ჯაბუშანური ღიად აცხადებს თავს ხევსურული პოეზიის მემკვიდრედ, არქექტიპულ შუამავლად „ტრადიციის სისხლის ხაზთან“, რაც უკიდურესად მნიშვნელოვანია ფშავ-ხევსურეთში, სადაც ძალიან რთული გასარჩევია, სად იკვეთება მითოლოგიური და რეალური დრო.

პოეტის ეს განაცხადი არა მხოლოდ პოეზიის სიყვარულითაა გამოწვეული – ეს არის მისი გენეტიკური, სულიერი მემკვიდრეობა.

„მსურს, ჩემს ლექსებსაც, გამძლე ძარღვებად,

აქვნდეს თქვენი თქმის ფხა...“

აქ ჩანს მითურობის ერთ-ერთი მთავარი ელემენტი – სიტყვა, როგორც ძალა. ჯაბუშანური სიტყვას არ უყურებს როგორც ესთეტიკას, არამედ პოეტის სიტყვა მას მიაჩნია გონის სინათლედ, ძარღვად, ფხად და ბოლოს, მას ადარებს მაგიურ ცხოველს – დაუმორჩილებელ ვეფხვის ბოკვერს, რომელსაც ასევე უდიდესი მითოლოგიური დატვირთვა აქვს:

„რომ დარჩეს სიტყვა – ბოკვერი ვეფხვის,

ვინც გალიაში ვერ გამოკეტეს“.

ეს სტრიქონი პოეტის მამაც და დამოუკიდებელ ბუნებას ასახავს. ის თამამად ამბობს, რომ მისი სიტყვა ერთდროულად არის ცხოველივით დაუნდობელიც, დაცვაც და საფრთხეც, თავისუფლებაც და საფიცარიც. ეს ტიპური ზეციური ელემენტია, რომელიც ხშირად ჩანს ფშავ-ხევსურულ მითოსში.

ეს ლექსი ხმამაღალი განაცხადია იმის შესახებ, რომ ჯაბუშანურის ლექსი, ისევე როგორც მისი წინაპრების პოეზია, წმინდა ფუნქციას ასრულებს. მას მიზნად დაუსახავს ხევსურთა უკვდავი რიტმის, ფიქრის, სულის ამოძახილის მემკვიდრედ იქცეს, ახალ დროებას გადაარჩინოს საუკუნოვანი სიტყვა და შეუნარჩუნოს მას კათარზისის უძლევი ძალა.

მთები ჯაბუშანურისათვის არა მარტო მშობლიური კუთხეა, არამედ – სამყაროს გადმოსახედიც, სისპეტაკის, ვაჟკაცობის სიმბოლოც. მთების თემა ყველაზე უფრო ახლობელია გაბრიელ ჯაბუშანურისათვის. შეიძლება თამამად ითქვას, რომ პოეტის ნაწარმოებთა უმრავლესობაში მთის ბუნებისა და ყოფისათვის დამახასიათებელი რაიმე ნიშანი ან მინიშნება მაინცაა მოცემული, რაც მის შემოქმედებას განსაკუთრებულ ელფერს სძენს. მთა მისთვის არ არის ეგზოტიკური კუთხე, არამედ მშობლიური სამყოფელია (კალანდაძე 2013: 14).

პოეტის ლექსი „ხატობა მთაზე“, მთის მითოსური არქექტიპული რიტუალის აღწერა და პოეზიის შინაგანი მდგომარეობის ხმამაღალი გამოვლენაა. ეს კი უშიშარი განაცხადია იმ სამყაროში, იმ გარემოში, სადაც მთების სიყვარულსაც კი ნაკლად უთვლიდნენ. ვერ ეპატიებიანთ, რომ არხოტიონი პოეტი ხევსურეთით, თავისი ხალხის წარსულითა და სიტყვის მსახურებით ცოცხლობდა.

„აქ ვერ ნახავთ ლექსებს ჩვენი ხალხის აღმშენებლობითს შრომაზე, ახალ ადამიანებზე. ერთი სიტყვითაც არსადაა ნახსენები მეოთხე სტალინური ხუთწლედის დიადი მშენებლობანი... სამაგიეროდ, ჭარბად გვხვდება მშობლიური მთების სადღეგრძელოს დეკლარაციული სიტყვები,

ბუნების განყენებული სურათები, არაფრისმთქმელი ლექსები, რომლებშიაც აღწერილია, როგორ უხმოვნ თოთო ბარტყები ბუდიდან დედას... და ა.შ“. (ჭუმბურიძე 1949: 3).

მიუხედავად კრიტიკისა, გაბრიელ ჯაბუშანური ჯიუტად, უფრო და უფრო მეტად ცდილობდა, ხევესურთა ყოფა, სიტყვა და მითი ერთმანეთში ჩაეწნა და ისე მიეწოდებინა მკითხველისათვის საუკუნოვანი სიბრძნე, როგორ პოეტს, რომლის სიტყვაც არა დროებას, არამედ საზოგადოების კათარზისს უნდა ემსახურებოდეს.

„ხატობა მთაზე“ – აღწერს ფშავ-ხევესურეთის ერთ-ერთ მთავარ რიტუალურ დღესასწაულს – ხატობას, რომელსაც მთიან რეგიონებში ზეციური კავშირისა და კოლექტიური ერთიანობის ფორმით აღნიშნავენ.

ლექსის დასაწყისიდანვე ჩანს, რამდენად დიდია ფშავ-ხევესურთა ყოველდღიურობაში მითოსის ელემენტები:

„რამდენი ლუდია. რამდენი მთებია. რამდენი მზე არი“. ეს არაა მხოლოდ საყვარელი ტრადიციის აღწერა – ესაა ჰიპერბოლა, რომელიც ტრადიციული დღესასწაულის თეოფანიას აღწერს მთელი სისავსით, ისე, როგორც სინამდვილეში ახასიათებს ფშავ-ხევესურეთში გამართულ ხატობებს.

რატომ აქვს ხატობას ასეთი საკრალური მნიშვნელობა ფშავ-ხევესურულ მითოსში?

გავიხსენოთ თუნდაც საყოველთაოდ ცნობილი გამოთქმა „რჯულიან-ურჯულოთ სალოცავი“ და ხევესურული სადიდებლის დასაწყისი სიტყვები: „დიდება ღმერთსა, მადლი ღმერთსა, დიდება დღეს დღესინდელსა, რჯულ[ს] ქრისტიანთასა...“ (56,13). როცა ეთნოგრაფიულ მასალაში ვკითხულობთ ცნობას, რომ გუდანის ჯვარში „მუშავდებოდა ხევესურეთის რჯული და აქ შემუშავებული რჯული გადადიოდა სათემო და სასოფლო სალოცავებში“ (60,143), „რჯულში“ ადათის ტრადიციებთან ერთად უნდა ვგულისხმობდეთ ჯვარ-ხატების რელიგიასაც, რომელიც მუშავდება რა საზოგადოების საკრალურ შუაგულში, ტალღასავით ეფინება მთელ საზოგადოებას მისი დანაწილების ყოველ საფეხურზე (თემი, სოფელი...) (კიკნაძე 2016: 12).

გაბრიელ ჯაბუშანურის ხატობის კითხვისას მრავალ პარალელს ვაგლებთ ვაჟა-ფშაველას პოემასთან „ბახტრიონი“. განსაკუთრებით საინტერესოა ქალთა სახეები: ვაჟა-ფშაველასთან – ბერი სანათასი, გაბრიელ ჯაბუშანურთან კი – მზექალისა. ორივე მათგანი ისევ და ისევ ქართული მითოსიდან იღებს სათავეს. ქართულში მზის უძველესი სახელია დღე და ხევესურული ღვთაებრივი ტრადიის მეორე წევრს მზექალს „დღე დღესინდელიც“ ეწოდება. როგორც ჩანს, მზე განიხილებოდა როგორც მთლიანი წლის, ისე ცალკეული დღეების ღვთაებად (ჩხენკელი 2009: 22).

ხალხური პოეზია იცნობს ხოშარელ სანათას – „ენით, სიტყვით გამამხნეველ დიაცს“ (ვაჟა-ფშაველა), რომელიც ვაჟა-ფშაველასავე თქმით, „ეკუთვნის იმ შავსა და ბნელ დროს, როცა ფშაველები და თუშები ერთი მეორესა ჰლაშქრავდნენ, არ იყო მათ შორის ძმობა და თანხმობა“ (31, 322). ეს არის ხოშარისათვის საბედისწერო ხანა, როცა საყმო „სახუთმეტო ძელის

ანგელოზისა“ დალევის ზღვრამდე იყო მისული; საყმო იხსნა რამდენიმე გმირმა, რომელთა შორის ლექსი ახსენებს სანათას: დაგვლივნა ხოშარის გორმა, იქ წყლის არ გამოდენამა, ვიწრო-ვიწრომა ხევ-ხუმმა, მოკლედ ფშავლების დენამა, წოწკორაულის ისარმა, სანათაისა ენამა (78, №226). არც ლექსი, არც პროზაული ანდრეზი არ აზუსტებს, რა სიტყვებს წარმოთქვამდა ხოშარელი ქალი მოისართა თუ ხმლით მკვეთებელთა გასამხნეველად, რომელთაც ალბათ ესაჭიროებოდათ გამხნეება, როგორც ერთ დროს ისრაელის მსაჯული ქალის დებორას თანამემამულეთ. „სიცოცხლე ჩაკვდა ისრაელის დაბასოფლებში, ჩაკვდა, ვიდრე არ აღვდექი მე, დებორა, ვიდრე არ აღვდექი მე, დედა ისრაელში!“ (მსაჯ. 5:7). აი, ამ კრიტიკულ ჟამს, როცა ყველაფერი ჩამკვდარია, გამოჩნდება დებორას „უნარი“, როგორც ხოშარელი სანათასი, რომლის ენამ „დალივა“ მტერი (კიკნაძე 2016: 175-176).

პოემა „ბახტრიონში“ ვაჟა-ფშაველა სწორედ მითური სანათას სახეს აცოცხლებს. ბერი სანათა და ობოლი კვირია უკაცოდ დარჩენლ ჯვარში ხვდებიან და მათი შეხვედრით იწყება ფშავ-ხევსურთა განმათავისუფლებელი ბრძოლისთვის მზადება. მაგრამ აქ ყურადღება უნდა გავამახვილოთ ერთ პასაჟზე: როგორ უკვირს კვირიას, როდესაც ხედავს, რომ უკაცოდ დარჩენილ სოფელში ქალი არ ტოვებს სალოცავს. ის აღასრულებს საღვთო ვალს, თავს კი ასე „იმართლებს“:

„უკაცურთ კაცობა გვმართებს,
მანამ სული გვჩრავ პირშია.
ხატიც შაგვინდობს ცოდვასა,
რო გვნახავს გასაჭირშია...“
„...დიაცს ვინ მოგცა ის ნება,
საქმე აკეთო მამრისა?

ვფიქრობ, დროება დამდგარა

იმ მეორმოსვლის წამისა“ (ვაჟა-ფშაველა 1990: 58).

კვირია არ ცდება: ხოშარაში კატასტროფის შემდეგ დამდგარია „მეორმოსვლის წამი“, როცა ყველაფერი თავიდან უნდა იწყებოდეს, უნდა განმეორდეს იმ პირველი სანათას ქმედება, რომელმაც ჯვარი და საცხოვრებელი ადგილი აღმოუჩინა „დალევამდე“ მისულ ხოშარის წინაპრებს. „ბახტრიონის“, ამ ესქატოლოგიური პოემის დასაწყისში ამ სანათას ეს, ერთი შეხედვით უჩვეულო, მაგრამ ანდრეზულად ჩვეულებივი, არქეტიპული საქციელი იმედს იძლევა, რომ ხოშარაში აღდგება საყმო (კიკნაძე 2016: 175-176).

განსხვავებით ვაჟას პოემისაგან, გაბრიელის ხატობას მზექალი არ ესწრება.

„მზექალი არ არის! არ არის! არ არის!

აღარსად ქალები ... აღარსად ვაჟები ... აღარც მზე...“

სასოწარკვეთა ისმის არხოტიონი პოეტის სიტყვაში, რომლის ჯვარობასაც არ ესწრებიან სანათასა და მზექალის მითოსური სახეები. მათგან დაცლილა ხატ-სალოცავები, ის მაღლი წასულა, რასაც ქალთა მითური სახეები ატარებენ. თუკი ვაჟას ბახტრიონის ხატობა გაბრწყინების, აღდგომის დასაწყისია, გაბრიელთან პირიქით – მზექალი, როგორც

ღვთაებრივი ქალის, მზის ქალღმერთის სახე, დაკარგულია, რაც მითოლოგიური სისტემის შერყევას ნიშნავს. ეს არის წუხილი წინაპართა ეპოქის, თემისა და მისი საყმოს მითური აღსასრულის საშიშროება.

ამ თემის ლოგიკური გაგრძელებაა ლექსი „მამისახლი“:

„არხოტში მამისახლი დამექცა,

დღეს მის ნანგრევზე ბუც არა ჯდება“. (ჯაბუშანური 2020: 70).

მამისახლი აქ უკვე აღარ არის საცხოვრებელი სივრცე – ის წმინდა ადგილია, აკვანი, ეთნოსის სულიერი კერა, რომელსაც გველი დაპატრონებია, საკრალური ცხოველი, რომელიც კერას განადგურებით, ნგრევით ემუქრება; ტაბუირებული ცხოველი, რომელიც მემკვიდრეობის წყვეტას, სიცოცხლის განდევნას აღნიშნავს. მამისახლი ინგრევა, რაც ზუსტად ეხმიანება ხატობაში განცდილ რწმენის კრახს.

ლექსის პირველივე სტრიქონებიდან იგრძნობა კულტურული და პიროვნული კატასტროფა. მამისახლი ფშავ-ხევსურთა ცნობიერების ერთ-ერთი ყველაზე წმინდა არქექტიპია – ეს არის არა მხოლოდ საცხოვრებელი, არამედ სიცოცხლის გული, სარწმუნოების ცენტრი, წინაპრების სულიერი არსებობა.

„ქვიტკირის კუთხი მოჰგავს ნამეწყრალს“

„ჩემს აკვანს გველი უდარაჯდება“.

ანდრეხის აუცილებელი ელემენტებია: კერა, იფანი (იშვიათად ნამე) და გველი; იფნის სამგზის ამოსვლა და სახლის პატრონის მიერ მისი მოჭრა, გველის აკაფვა; ოჯახის ამოწყვეტა. ეს უკანასკნელი მომენტი სხვადასხვაგვარად არის წარმოდგენილი ვარიანტებში. ჯვარი სჯის ურჩ მოსახლეს ან ავადობით, ან სხვა რამ ფათერაკით; ოჯახი განწირულია დასაღუპად, მაგრამ არის შემთხვევები, როცა ის დროულად გაეცლება ძველ სამოსახლოს (კიკნაძე 2016: 35-36).

ლექსი „მამისახლი“ ასახავს იმ კულტურული სივრცის ნგრევას, რომელიც ჯაბუშანურის მთელი პოეზიის ღერძია. არხოტი აქ აღარ არის მხოლოდ სოფელი, ის არის მითოლოგიური სამშობლო, რომლის დაკარგვა მითოსის გაქრობას ნიშნავს.

„მშვიდობით! მივალ, დე, არხოტს აჩნდეს

ჩემი ლურჯაის დაკრული ტორი“ (ჯაბუშანური 2020: 73).

ეს სტრიქონი პირდაპირ აგრძელებს ლექსში „მამისახლი“ გადმოცემულ ტკივილს. თუმცა პოეტის წასვლა სოფლიდან – (და უფრო ფართო გაგებით, ტრადიციული სამყაროდან) – არ არის საბოლოო წასვლა. პირიქით – ის ტოვებს მითოლოგიური ცხოველის – ლურჯას „დაკრულ ტორს“, რაც ფხოველთა მითოსში ძალის, რწმენისა და იდენტობის სიმბოლოა.

„დაიქცნენ ძველი ბურჯების ბჭენი...“

ეს აქ მითოსური სტრუქტურა ინგრევა, მაგრამ – ხევსურთ სულს „ბინდი არ ბოჭავს გულს მარწუხივით“. ეს უკვე ძველი ხევსურული გმირობის ცნებაა, სადაც მთავარი ის არის, რომ ადამიანი სულიერ სილალეს ინარჩუნებს, რაც მთიელთა რწმენით გადარჩენის საფუძველია.

„მშვიდობით, ქალავ! – დე, არხოტს დარჩეს

ჩემი ლურჯაის დაკრული ტორი!“

დასკვნითი სტრიქონი მთელ ლექსს პოეტურ კოდად აქცევს – კაცის გზა ზარისკენ მძიმე მორალური ვალით იწყება, მაგრამ ის ტოვებს საკუთარ სიმბოლოს – მითოლოგიური ლურჯას ტორის კვალს, მამისეულ მიწაზე, რათა კვალი მისი წინაპრებისა, არასოდეს გაქრეს.

გ. ჯაბუშანური პოეტურ ხილვათა უშუალო ძაფებით იყო დაკავშირებული მშობლიურ კუთხესთან. რამდენ ხანსაც არ უნდა დაყოვნებულიყო იგი ზარში, მისი პოეტური ოცნების იდუმალ მეგზურად, როგორც სიმბოლური ნიშანი რამ სამახსოვრო, არხვატში მუდამ დარჩებოდა აღბეჭდილი „მისი ლურჯაის დარტყმული ტორი“ (კალანდაძე 1977).

დაბოლოს, ლექსი „გაიღვიძე“, რომელიც გაბრიელ ჯაბუშანურის შემოქმედების ფსიქომითოლოგიური განწყობის გვირგვინია. იგი ჩვეული ფშაურ-ხევსურული სიმბოლიზმისგან განსხვავებით, ფასეულობით უფრო ეგზისტენციალურ, ინტიმურ და სიბნელისკენ მიდრეკილ პოეტურ ნიადაგზე დგას, თუმცა მაინც ინარჩუნებს მთის პოეზიის შინაგან არქექტიპულობას.

ის არის დიალოგი, უფრო სწორად, მონოლოგი მიცვალებულ სატრფოსთან, მითურ მზექალთან, რომელიც მითოლოგიურ კონტექსტში გვაგონებს სიკვდილის ძახილს ან იმ სულიერის შეძახილს, ვინც სხვა სამყაროდან დაბრუნებას ითხოვს:

„გაიღვიძე,
გესმის, დროზე გაიღვიძე,
შენთან მოვდივარ

და ხომ უნდა დამხვდე ფხიზელი“ (ჯაბუშანური 2020: 80-81).

ეს არ არის მხოლოდ ფიზიკური პაემანი – ეს არის გარდასულთან შეხვედრის ლტოლვა. ის შეიძლება ეხებოდეს საყვარელ ადამიანს, რომელიც გარდაცვლილია, მაგრამ ამავე დროს ეს ლექსი განსაზღვრულად მიმართულია მითოლოგიური სუბიექტის ან კოლექტიური სულიერი ფესვისკენ.

„მზის სიკვდილი, შემდეგ აღდგომა მზისა, ისე ვით ყოველწლიური სიკვდილი და აღდგომა ხორბლისა, გარდაიქცა კაცის სიკვდილისა და აღდგომის სიმბოლოდ... ეგვიპტური მზის სარწმუნოებაში მზის ცხოვრება კაცის ცხოვრების მსგავსად იყო წარმოდგენილი... მზე ჩადის ოზირისის სამეფოში, იქ, სადაც სიკვდილი სუფევს“ (აკად. რენე ბერტელო, „ღვთისმეტყველება“, გვ. 20-21) (ჩხენკელი 2009).

„კუბო მორთე, შენს გვერდით მომიწოდე“ – თითქოს სატრფოს კი არა, თვით სიკვდილს მიმართავს სიყვარულით – ეს არის ერისეითური პაემანი, ტრაგიკული შეწყვილება, რომელიც ქართულ მითოლოგიაში იშვიათად, მაგრამ ღრმად გვხვდება და გაბრიელ ჯაბუშანურის პოეზია სწორედ ამითაც არის გამორჩეული.

ესაა პაემანი სხვა რეალობასთან, სიკვდილთან, ღმერთთან. პოეტი საზოგადოებას განერიდა და მიმართავს მხოლოდ იმას, ვისთანაც აქვს სულიერი პაქტი. ეს არქექტიპულად შეესაბამება გმირის მოგზაურობას მითში, როცა იგი ჩამოდის „ქვედა სამყაროში“ და ცდილობს დაიბრუნოს ის, რაც დაკარგა.

დასკვნა

გაბრიელ ჯაბუშანურის პოეზია უშუალო მემკვიდრეა ქართველ მთიელთა, კერძოდ, ფშავ-ხევსურთა პოეზიისა, რომლის საფუძველიც მითოსში უნდა ვეძებოთ. ის არქეტიპულ სტრუქტურებზე დაყრდნობით, ღირსეულად ინარჩუნებს ვაჟა-ფშაველას მემკვიდრის სტატუსს. ჯაბუშანურის შემოქმედებაში სიტყვა, როგორც ძალა, სივრცე, როგორც წმინდა ცენტრი და მოგზაურობა, როგორც სულიერი ძიება, თანამედროვე მკითხველს ძველი მთის კულტურის ფესვებთან აკავშირებს. გ. ჯაბუშანური არა მარტო მემკვიდრეა ვაჟა-ფშაველასა და ფშავ-ხევსურული პოეზიისა, არამედ ის თავად ქმნის ახალ მითოსს ტრადიციის ნიადაგზე.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- არაბული 1974 – ა. არაბული, გული დაცლილი ლექსებად. დარიალი, 10 სექტ., 1974.
- არაბული 1984 – ა. არაბული, რამდენი ხმა არის, რამდენი სათქმელი. გაზეთი „ახალგაზრდა კომუნისტი“, 27 ოქტ.
- ვაჟა-ფშაველა 1990 – ვაჟა-ფშაველა, პოემები. თბილისი, 1990.
- კალანდაძე 1977 – გ. კალანდაძე, ვაჟა-ფშაველა, გაბრიელ ჯაბუშანურის ლირიკა. „განთიადი“, 1977, 132.
- კალანდაძე 2013 – ზ. კალანდაძე, სამი პორტრეტი. თბილისი, 2013.
- კიკნაძე 2016 – ზ. კიკნაძე, ქართული მითოლოგია, ჯვარი და საყმო. თბილისი, 2016.
- ჩხენკელი 2009 – თ. ჩხენკელი, ტრაგიკული ნიღბები. თბილისი, 2009.
- ჭუმბურიძე 1949 – ზ. ჭუმბურიძე, გ. ჯაბუშანურის ლექსები. ლიტერატურა და ხელოვნება, №3. 4 დეკ.
- ჯაბუშანური 2020 – გ. ჯაბუშანური, მზეს ვფიცავ, ღირდნენ თვალის შევლებად – ხევსურეთი და ხევსურები ქართულ პოეზიაში. თბილისი, 2020.

References and Sources

- Arabuli 1974 – A. Arabuli, My Heart Emptied into Poems. Dariali, September 10.
- Arabuli 1984 – A. Arabuli, How Many Voices, How Much to Say. Young Communist, October 27.
- Vazha-Pshavela 1990 – Vazha-Pshavela, Poems. Tbilisi, 1990.
- Kalandadze 1977 – G. Kalandadze, The Lyrics of Gabriel Jabushanuri. Gantiadi, 132.
- Kalandadze 2013 – Z. Kalandadze, Three Portraits. Tbilisi, 2013.
- Kiknadze 2016 – Z. Kiknadze, Georgian Mythology: Cross and Community. Tbilisi, 2016.
- Chkhenkeli 2009 – T. Chkhenkeli, Tragic Masks. Tbilisi, 2009.
- Chumburidze 1949 – Z. Chumburidze, G. Jabushanuri's Poems. Literature and Art, №3, December 4.
- Jabushanuri 2020 – G. Jabushanuri, I Swear by the Sun, They were Worthy of a Glance – Khevsureti and the Khevsurs in Georgian Poetry. Tbilisi, 2020.